

Скулптор Миодраг Живковић и његове скулптуре

ОПЛЕМЕЊЕНА СТАРА РАШКА

(Кочека дочека - цветну ронделу!)

Познати вајар **Миодраг Живковић**, универзитетски професор из Београда, је својим новим уметничким делима продуховио и оплеменио западни део старе Рашке. Пријепоље је култивисао белом мермерном скулптуром "Светитељ Сава", а Нову Варош

бронзаном статуом војводе **Петра Бојовића**. Тиме је овај реномирани уметник неформално, али стварно, већ постао почасни грађанин ових места, као што је спомеником у Шумарицама проглашен за почасног грађанина Крагујевца. Што народ у својој души инстинктивно уреже много је јаче, дубље и трајније и од сваког званичног проглашења.

Мермерна скулптура

"Светитељ Сава" ће **Професор Живковић** поред своје "бронзане војводе" ове године бити коначно постављена на своју вечиту локацију - цветну ронделу пред Домом културе у Пријепољу. Тако ће се окончати један идеолошки исфорсиран проблем настао из грешних "хиљаду дана" од када је ово божанствено уметничко дело приспело у град на Лиму.

Пригодни слово у хойшелу "Милешево"

ДУБОКА ДУХОВНА БРАЗДА

(Реч **Милорада Веруовића**, потпредседника клуба, приликом додељивања светосавске повеље вајару **Миодрагу Живковићу**)

Поштовани гости, дозволите ми да се обратимо првом добитнику овог нашег будућег традиционалног признања! Уважени професоре Живковићу, неимару врсне мермерне

скулптуре "Светитељ Сава"!

На овај просветарски благодан прошле године Милешевски културни клуб "Свети Сава" је, уз своју крсну славу - Дан Светог Саве, донео одлуку да установи своју сталну светосавску повељу коју ће додељивати за изванредне заслуге и радне резултате остварене на пољу развоја културе и духовности српског народа. Истовремено, клуб је без двоумљења једнодушно и једногласно одлучио да наша прва светосавска повеља буде Вама додељена за висок уметнички домет у изради скулптуре "Светитељ Сава", дела трајне вредности за читав српски род.

Када смо то саопштили јавности надали смо се да ћемо Вам ову повељу уручити приликом очекиваног постављања Вашег уметничког дела на његову трајну локацију овде на ушћу Милешевке у Лим у Пријепољу. Међутим, нисмо могли ни замислити да ће скулптура "Светитељ Сава", настала као резултат активности Уметничке колоније "Милешева" у 1995. години, остати оволико дуго, пуних 500 дана, на својој привременој радној локацији, на плочнику испред Дома културе у Пријепољу, где се и сада налази.

Обзиром на те исцашене околности ми Вам професоре Живковићу ову светосавску повељу уручујемо данас на Савиндан. И дозволите нам да у овом свечаном трену изустимо пар, колико пригодних, толико и принудних реченица.

ВОДА И НАРОД УВЕК ПРОНАЈУ ПРВИ ПУТ

ОДГОВОР КЊИЖЕВНИКА И АКАДЕМИКА
ДОБРИЦЕ ЋОСИЋА

ОТАЦ СРБИЈЕ САМО СВЕТИ САВА

Називали су Вас „оцем нације”. Колико сте одговорности имали због тога и колико је то утицало на Ваше стваралаштво?

- Називали су ме, некад са уверењем, а некад са цинизмом, ругалачки. Ја се никад нисам осећао никаквим оцем нације, јер мислим да је отац ове нације могао бити само Свети Сава, а после њега више нико. Разуме се, имао сам нелагоде због злонамерног тумачења и злоупотребе појма оца нације, али то је моја судбина.

Имамо изузетну част и задовољство када кажемо да је Ваше уметничко дело - скулптура „Светитељ Сава”, или како ју је наш народ, упоређујући је са Белим Анђелом из Милешева, одмах популарно назвао „Бели Сава”, представља за нас и данас, за милешевски крај, Немањину Рашку и овај део Србије и Југославије, дубоку и трајну духовну бразду узорану на културној, српској и православној, светосавској њиви! Све што се до сада и сада овде и данас чинило и чини, према Вашој скулптури представља и мање и плиће орање! Упркос тако распрострањеном осећању народа и оценама најстручније уметничке критике службени дочек Вашег блиставог дела био је овде крајње неразуман и непопуларан.

Српски народ на овим просторима је преклани, уз јубиларну 400-годишњицу спаљивања моштију Светог Саве, осећао и доживљавао да му се са оног пепелишта на Врачару, са оне синанпашинске ломаче, враћа онај развејани свети прах у виду венчачког белог мермера у кога сте Ви, господине Живковићу, својим уметничким даром удахнули душу и свеца оживотворили у нашем времену! Долазак Вашег Белог Саве у Пријепоље, „порту манастира Милешева”, српски народ је овде доживео као враћање себи, свом самосвојном духовном и националном бићу!

И да јесте као што није наш народ би дочек Ваше скулптуре у Пријепољу масовно и бурно пропратио устрепалим и радосним сти-

НАША ХРОНИКА

НЕЧАСНА ДЕОБА НАРОДА

Поред уручивања светосавске повеље вајару Миодрагу Живковићу у пријепољском хотелу „Милешева”, светосавску беседу „Песлога највећа српска несрећа” одржао је проф. Љубомир Шуљагић, члан Главног одбора Милешевског културног клуба „Свети Сава”, а промоцију ревије „Савиндан” обавио је Милорад Јокнић, директор и главни и одговорни уредник „Пљеваљских новина”.

Истовремено је у Дому културе, у режији општинске власти, одржана друга „званична” светосавска свечаност! Иако најављен владика Милешевски г. Василије, тамо је светосавску беседу одржао пријепољски прота Душан Јанковић. Све обрнуто - Бог се јавио!

Зашто је „љета Господњег 1997” славе дуплирано и светосавски народ у Пријепољу нечасно дељен у две сале на Дан Просветитеља у његовом завичају? Зато што су овдашњи властодршци оптерећени догађањима око скулптуре „Светитељ Сава” и својим идеолошким „пртљагом” спречили Милешевски културни клуб „Свети Сава” да на традиционалној свечаности у Дому културе уручи повељу вајару Живковићу, промовише „Савиндан” и обави резање славског колача! Такво њихово понашање је народу, најблаже речено, несхватљиво!

Како то објаснити, сем као јасан израз мањка и духа и разума и вишка голе силе! А заборавља се народна изрека: „Сила бога не моли, бог силу не воли!”

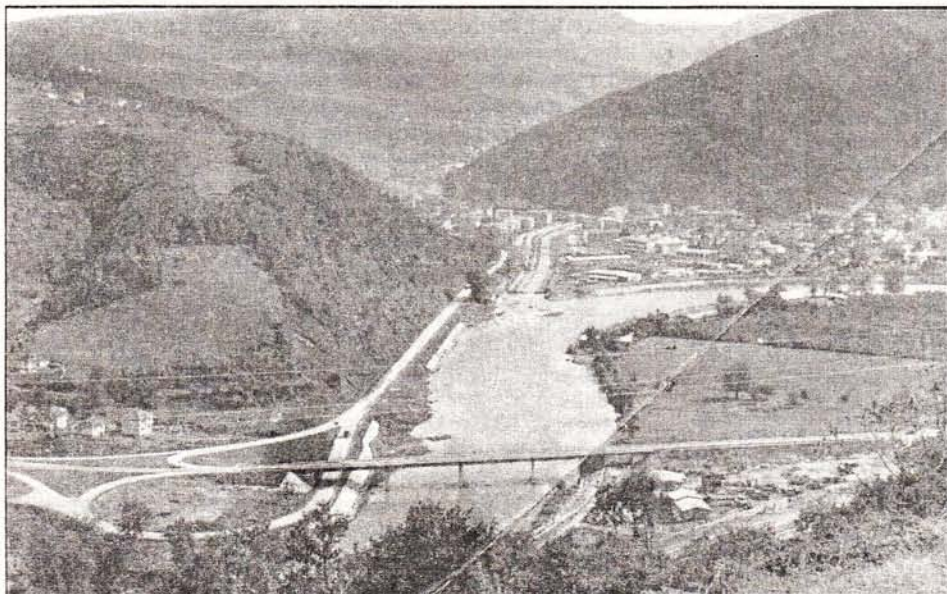
Драгољуб Гагричић

ховима српског Хомера - Филипа Вишњића: „Весели се под Цером Поцерје!” Нашки речно: „Весели се питомо Полимље, у завичају Светог Саве, између Јадовника, Побигеника, Враћака и Биговика и других симболичних имена, кад си дочекало да на таквој атрактивној урбанистичкој локацији као што је ушће Милешевке у Лим и на пет километара дугој путањи названој „Пут Светог Саве” (од хотела „Милешево” до манастира Милешево) данас добијеш једно такво колосално уметничко дело!

И да јесте као што није и ово уручивање прве светосавске повеље Милешевског културног клуба „Свети Сава” било би обављено пред најширим сабором милешевске културне и духовне публике која би Вас одушевљено поздравила како следује и доликује и њој и Вама и Вашем уметничком делу!

Но, то је што је: ми светосавци у духу свог моралног бића, свог постојања и свог програма, на овај Дан Миротворца Саве све наше несрећне српске неслоге и спорове не желимо потаркивати, јер чврсто верујемо да ће после свих тмурних и облачних доћи и ведри и сунчани дани Србије! Шекспировски речено да и када време искочи из својих зглобова мора се у њих поново вратити!

У тој нади и веровању дозволите, господине професоре, да Вам у име Милешевског културног клуба „Свети Сава” уручим ову повељу!

ПРИПРЕМЕ ЗА ДОЧЕК 2000-ТЕ ГОДИНЕ

РОЂЕНДАН ИСУСА ХРИСТА

Преостало је још 700 календарских дана из овог другог миленијума до почетка оног трећег, односно до 2000-те године када ће хришћани целог света прославити рођендан Исуса Христа. Православци ће имати прославу 6. и 7. јануара те нулте двехиљадите, на Бадњи дан и Божић у Јерусалиму - мајки хришћанства, месту где је рођен Син Божији. На ову свечаност биће позвани председници свих православних земаља.

Очекује се да те године преко десет милиона ходочасника посети света места у Витлејему, Назарету и Јерусалиму, где је према предању Исус Христос рођен, одрастао, распет на крсту и васкрснуо.

Српска Православна Црква се интензивно и осмишљено припрема за ове јубиларне свечаности у Светој земљи. Она је именovala митрополита црногорског г. Амфилохија Радовића за члана Главног одбора који организује прославу. А одлуком Синода СПЦ у комитет за издавачку делатност изабран је епископ Шумадијски г. Сава, а у теолошки одбор за припреме научних скупова владика Бачки г. Иринеј.

М. В.

Хиландарска икона

ВРЕМЕПЛОВ

ЧЕКАМО ХРИСТА

(Написао: проф. Драгиша Борчић, директор пријеполске гимназије, на Спасовдан 1933. године, непосредно после допласка на власт злогласног Хитлера)

Путеви света тужни и метежни. А живот људски несталан и надежан. Земља постала уска. Спустила се небеса. И постала бесциљна. Простор изгубио своје ширине и дубине. Одвратило се око од неба. И од простора. Гледа у дубине своје душе. И тамо пусто и празно. Где си Блажени Спаситељу, да удахнеш веру једном поколењу света, да осетимо твој благи корак, и видимо твој осмех. Жељни смо осмеха добрих и да топло речеш: „Мир вам, људи, на земљи?”

Јавио се давно. Векови су прошли отада. Тихи заборав пада на твој негдашњи долазак. Завејани су путеви твојих корака, нема мира на земљи. Букте пожари мржње. Шкргућу зуби. Освете ничу. Народи се кољу. Једна безнадежна вера остала једина што још може остати истрзана душа оних који желе мир твој на земљи, Христе Спаситељу.

Чекају колибе и села, предели и државе. Континенти и светови. Чекају на планини, чекају на њиви, на водама и у гори. Човек немирно корача овом земљом, грубом и црном и вапи и тужи за оним пристаништем мира, који нам Ти прорица кад дође у ову долину плача и мучења, Христе Спаситељу.

Живот је постао бесциљан и залудан. Нема обеханог мира у свету. Извиру зла и рушење света помаља се са сваком сванућем дана. Удахни, Спаситељу, дах вере у боље сутра, напој очи наше лепотом слика мира и нек наше ухо чује шум хода оног великог дана, ради кога си долазио међу људе. Да чујемо тихо долажење спокојства на узнемирене душе.

Врати нам веру да је добар брат, друг, пријатељ, сусед, да се може ослонити човек на човека, сапутник да нам не мисли о злу и да нам неће вратити злом добро које другима чинимо. Врати нам веру да се добра дела награђују, а зла казне. Уклони она страшна раскршћа на којима су данас животи, душе, раскршћа одакле не уме поћи ни појединац ни светови путем утехе и мира.

Спаситељу, дођи. Жудни смо мира. Жудни смо мира ми, једно тужно поколење никло у мукама, одрасло у покољу света, истрзаних живаца и преморене душе крвљу - и сад снужено, као преплашено стадо и убијено новим страхом од пакла и покоља који припремају народи народима на овој планети.

Христе, дођи. Верно те чекају они који су намучени. Празна нам је душа и изгубљена вера у добро света. Дођи, Христе, чекају те милиони раширених руку. Речи свету: „Мир вам, људи, на земљи, долазим Ја, носим вам царство мира”.

Христе, дођи, чекамо те.

СА ПУТА ПО СВЕТОЈ ЗЕМЉИ

НА ХРИСТОВОМ ГРОБУ

(Одломак из путописа Будимке Стојанов, београдске песникиње, члана нашег клуба)

Из прошлости пренула су нас звона из Саборног храма Светог Саве Освећеног где су нас чекали и верници и свештенство. Са царских двери поздравио нас је патријарх александријски Христофор, заогрнут мантијом са митром на глави. На овом поклоничком путу светилишта ће нам помоћи да просветлимо свој ум и боље заштитимо своја национална блага да не обрасту травом! Свето кандило вере православне, запаљено још у 13. веку од стране Светог Саве помогло је свештенству у овом делу света, где су вођени крсташки ратови, да очува аутокефалност црква и чистоту догми. Зеленим мастилом остало је записано у патријаршијској библиотеци: „Свети Сава је био у великом поштовању код свих народа који никада нису видели човека достојнијег љубави и уважавања... Лично је египатски султан из свог двора слао храну за Светог Саву током његове посете...”

После краће молитве за наше срећно путовање уз звона свих црквених звона кренули смо ка сиријско-либанској граници која је од Дамаска удаљена око 40 километара. Наставили смо путовање пењући се на висину од 1400 метара надморске висине, додирнувши врхове планине Ливана, а онда смо се серпентинама спуштали до мора. Све до града Бејрута, са обе стране пута, сретали смо виле у швајцарском стилу, замкове и хотеле.

Приређен нам је свечани дочек у Саборној цркви посвећеној Светом Великомученику Ђорђу - Победоносцу. У близини је и пећина где је по предању Свати Георгије убио аждају и тако ослободио цареву ћерку. Изласком из цркве народ нас је топло поздрављао. Кривудавам

и узаним улицама поред старих великих зидова кренули смо ка згради патријаршије јерусалимске, а потом у свечаној поворци пошли смо ка цркви гроба Господњег. На челу литије ишла су четири патријархова гавеза (слуге) са палицама, затим крст, рипиде, ученици богословије, ђакони, свештеници, архијереји и два патријарха: јерусалимски и наш српски са белим панакамилавакама и горњим мантијама пурпурне боје. Пратио нас је велики број ходочасника. Често смо чули узвике на грчком: **Zito makarios ton Servon!** и **Живео српски патријарх!** Народ нас је поздрављао бацањем цвећа, прскао разним мирисима, кадио тамјаном, па чак и просипао црну кафу у знак великог поштовања. Били су то узбуђујући тренуци. Поклоњење на коленима пред „плочом помазања” под којом је сахрањено тело Христово. Чинило ми се да сам се нашла пред Акропољом хришћанства, из кога вечно извиру спасење и васкрсење читавог хришћанског света. Читано је друго васкрсно Јеванђеље од јеванђелисте Марка који је био проповедник по Египту и сведок ових збивања. И сама сам пожелела да будем гласник и проповедник света овог што сам видела и чула. Никада нећу престати да ка небу узносим плодноне молитве за јачање вере и спас целокупног српског народа који је кроз своју историју највише грцао од Кајинове подлости.

Векови су прошли а српско срце се није ваљано огријало зрацима духовности божије на Христовом гробу. Али верујем да ће доћи време када ће сви они који су нас хулили доћи у Београд на Врачар где је развејан прах нашег Светог Саве да се поклоне и замоле опроштење од грехова. Тек тада завладаће мир Христов!

ОСАМ СТОТИНА ГОДИНА СВЕТОГ ХРАМА У СВЕТОЈ ГОРИ

ХИЛАНДАР У ВЕКОВИМА

О овом манастиру, српском Лувру и Ермитажу, специјално за „САВИНДАН“

Пише: **Мр Слободан Милеуснић, управник Музеја СПЦ**

Градња манастира Хиландара није била ни лака ни једноставна: требало је, понајпре, задобити поверење управе Свете Горе, затим наклоност византијског цара и истовремено обезбедити материјална средства. Међутим, углед Немање и монаха Саве, као и целог српског народа, био је у хришћанско-православном свету присутан и уважаван. О благонаклоности византијског цара Алексија Трећег Анђела према Стефану Немањи, тада већ монаху Симеону, као и радост светогорских монаха због доласка Немање на Свету Гору и подизање манастира Хиландара посведочили су и средњовековни биографи: свети Сава, Стефан Првовенчани, Теодосије, Доментијан и други. Свети Сава у **Житију Стефана Немање - Свети Симеон** описује, поред осталог, долазак Стефана Немање на Свету Гору. Он каже:

- И он, Блажени, дође на Свету Гору месеца новембра, 2. дана. Богоносни и пречасни оци, који живљаху на Светој Гори, примише га с радошћу и с почашћу великом. Усели се најпре у Ватопед манастир, јер ту и нађе жељено, заблудело своје јагње (светог Саву)... И пробави ту мало времена, па Блажени, као што овде оправда своје царство, тако и онде зажеље наћи место спасења свима који долазе одасвуда, и испроси у цара, Кир Алексе, пријатеља свога, место пусто ради подизања манастира у Светој Гори. И узе мене грешног из Ватопеда у место то и уселисмо се“.

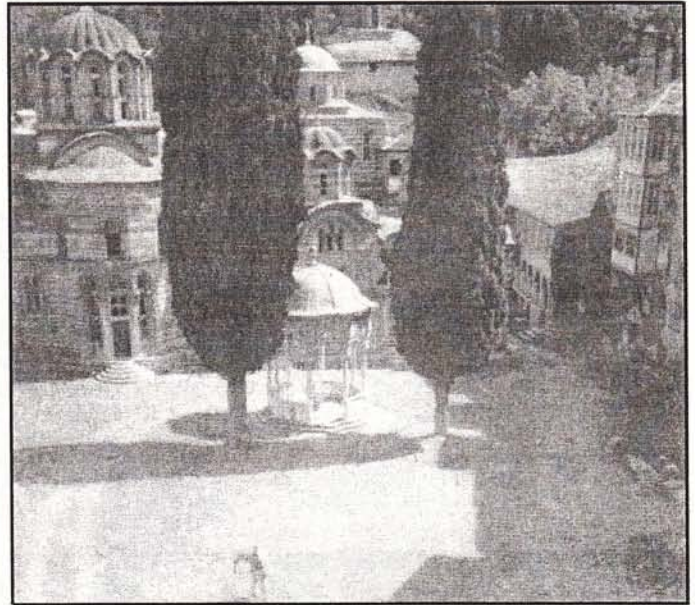
Манастир Ватопед: успомена на Светог Саву

Док свети Сава говори о очевом доласку и добијању запустелог манастира Хиландара, Стефан Првовенчани, други Немањин син, у **Житију Стефана Немање** износи више појединости о подизању манастира. У 11 глави Стефан наводи очеве речи њему упућене: „О драго чедо и слуго Христов... пишем ти да нађох пусто место усред Свете Горе, Ваведене Пресвете Богородице, по имену Хиландар. Не лени се, него похитај свом снагом својом да га подигнеш, да се сазида храм Пресвете у спомен мој и земљи овој, и опет по мени да буде теби и чедима твојим и унучадима, вашем роду до века...“

Монах Теодосије у **Житију Светог Саве** такође говори о подизању манастира Хиландара. Он још преноси и речи неког богобојажљивог старца упућене светом Сави: „... утврдите га за своје отачаство, да се српски манастир зове, да они који од вас љубе Бога и одрекну се световног живота нађу после вас пристаниште спасењу и да ради многих који се спасавају примите од Бога веће почасти...“

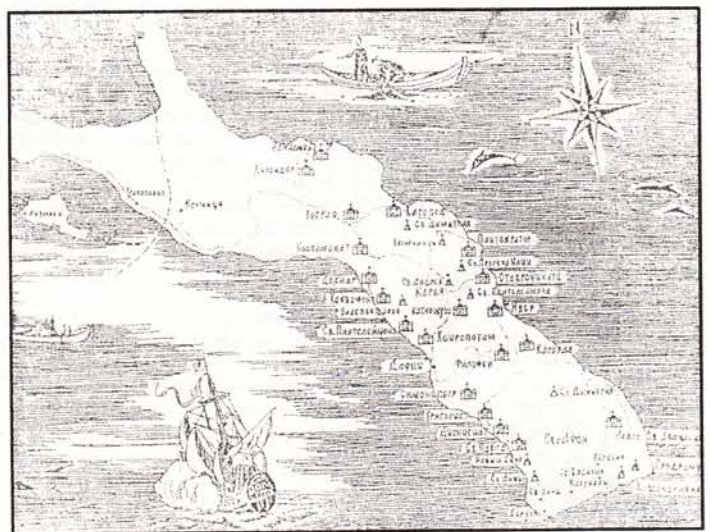
ДУХОВНА УЗДАНИЦА СРБА

Хиландар је у пуном значењу српска задужбина; утемељен Стефаном Немањом - монахом Симеоном и његовим синовима Савом и краљем Стефаном Првовенчаним. Ту ктиторску и неимарску традицију наставили су и потоњи српски владари: краљ Милутин, цар Душан, кнез Лазар, деспот Ђурађ Бранковић и други Бранковићи, све до Обреновића и Карађорђевића. Хиландарски комплекс са својим архитектонским наслеђем, фреско-сликарством, ризницом и библиоте-

Манастир Хиландар

ком јесте јединствено сведочанство о свеукупном уметничком наслеђу византијске, односно српске уметности за последњих осам столећа. У хиландарским здањима препознаје се градитељство из разних епоха; од краја 12. века па до данашњих дана. Сликарство - фреске и иконе, по свом ликовном домету, историјском трајању и бројности сачуваних икона представља највреднију националну ликовну галерију. Хиландарска ризница са богослужбеним утварима и другим црквено-уметничким предметима, углавном од сребра и злата украшеним драгим камењем, јесте српски Лувр и Ермитаж. Манастирска библиотека са великим бројем рукописних и старих штампаних богослужбених и других црквенопоучитељних књига неоспорно је најстарија и најсачуванија српска књигохранилица. Бројне повеље, хрисовуље, синђелије и друга староставна документа исписана на пергаменту и пожутелој хартији јесу аутентично историјско памћење и повесно сведочанство о постојању ове српске лавре. Највећа хиландарска светиња такође чудотворних икона Пресвете Богородице Тројеручице и још седам такође чудотворних икона. Манастир Хиландар је и данас наша највећа светиња и духовна узданица. Хиландар нису само прохујали векови и његова здања, он је наша савест и барометар нашег духовног стања и светосавске свести. Ми га још увек градимо и уграђујемо себе у његово духовно здање; а наша поколења сведочиће о нама као о његовим неимарима и градитељима.

Полуострво Света Гора (Атос) са 20 манастира, од којих је само Хиландар српски, је највећа духовна република на свету чија престоница је Кареја

У МАНАСТИРУ МИЛЕШЕВИ САХРАЊЕН ЕПИСКОП МИЛЕШЕВСКИ Г. ВАСИЛИЈЕ

ВЕЧНА СЛАВА И ЦАРСТВО НЕБЕСКО ВЛАДИЦИ МИЛЕШЕВСКОМ

Након краће болести у суботу 26. јула у Београду преселио се у вечност епископ Милешевски г. **Василије** (Милорад Веиновић), а сахрањен је у манастиру Милешеви 29. јула 1997. године. Сахрани епископа Милешевског присуствовали су бројни верници, црквени великодостојници и представници министарства вера Србије и Црне Горе и свих општина милешевске епархије.

Свету заупокојену литургију служио је његова светост патријарх српски господин **Павле** у саслужењу митрополита црногорског **Амфилохија**, дабробанског **Николаја**, епископа канадског **Георгија**, горњокарловачког **Никанора**, зворничко-тузланског **Василија**, врањ-

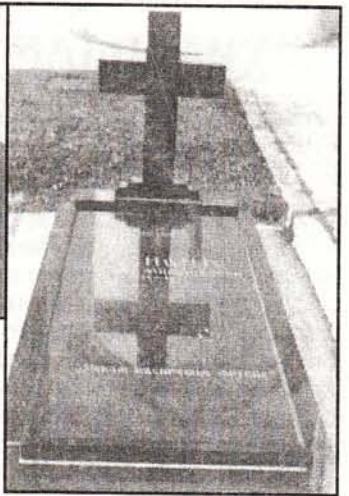
ског **Пахомија**, британско - скандинавског **Доситеја**, далматинског **Лонгина**, захумско-херцеговачког **Атанасија**, славонског **Лукијана**, сремског **Василија**, браничевског **Игњатија** и свештенства епархије милешевске.

Блаженопочивши епископ Милешевски г. Василије рођен је 4. априла 1928. године у Подгорију у Славонији. Године 1946. одлази у манастир Туман у браничевској епархији, а затим у Пећку патријаршију, где 1948. године прима монашки постриг. Теолошке студије завршио је у Атини. А 1958. године одлази у мисионарство да би после двогодишњег боравка у Грчкој 1960. године постао други парох, а само две године касније и старешина Саборне цркве „Свети Сава“ у Њујорку. На овој дужности био је веома близак блаженопочившем краљу **Петру II** кога је исповедао и причешћивао и често пратио на путовањима. Онда је 1979. године изабран за епископа западноевропског, а потом именован за епископа аустралијско-новозеландског и митрополита новогрничког.

На дан измирења Српске православне цркве, на Срећење 1992. године примио је архијерејски жезал од Његове светости патријарха СПЦ г. Павла. За епископа Милешевског именован је на мајском сабору 1994. године.

НЕКА ЈЕ ВЕЧНА СЛАВА И ЦАРСТВО НЕБЕСКО ВЛАДИЦИ МИЛЕШЕВСКОМ Г. ВАСИЛИЈУ!

М. Малешин

Уз 40-дневни помен подигнут је и споменик владици Василију

НА ВЕСТ О СМРТИ ОЛГЕ ДИВАЦ

ДИЧНА КЋИ „САВА МИЛЕШЕВСКОГ“

Само велика и знаменита дела мртвих остају у трајном и вечитом сећању живих. Та аксиома нам сама навире док пишемо о одласку угледног престонишког инжењера-архитекте, градитеља и хуманисте, речју - ствараоца, дичне кћери племенитог оца професора **Недељка Дивца** који је у свом бурном и плодном животу од родног села Дивца, код Пријепоља до Београда, једини с разлогом и достојанствено понео узвишени псеудоним - **Сава Милешевски!** Тако се потписивао у новинама још у Краљевини Србији крајем 19. века.

Још од завршених студија архитектуре, пре пола века, **Олга Дивац** је крцкато пунила своју радну биографију крупним градитељским делима. Онако као што пчела радилица плете у кошници саће меда и воска. Далеке 1948. године била је шеф градилишта на изградњи „фабрике фабрика“ - машина алатљика у Железнику, код Београда. Онда где је био ембрион нашег скока из аграрне у индустријску земљу. А потом се годинама исказује као стручни градитељ Новог Београда. И упоредо с растом овог великог урбаног и људског мравињака на ставама Саве у Дунав и сама израста у врхунског архитекту. Педесетих година **Олга** ради на изградњи београдског сајма и постаје његов генерални директор и креатор наших првих домаћих и међународних привредних изложби. Постаје и директор Дирекције за изградњу града Београда, за уређење обала Саве и Дунава, директор Хидрозавода и идејни пројектант многих београдских пешачких пролаза.

Све ово само казује о каквој се креативној и динамичној личности ради и колико је она ударила снажан печат свом градитељском времену.

свом градитељском времену.

И поред толиких крупних послова **Олга Дивац**, иако рођена Београђанка, (1922.), не запоставља и не заборавља ни завичај свог оца **Недељка**. У милешевском крају она пројектује историјска споменика обележја у селима Седобру, Бабинама и Ивању. На ивањском споменику борцима из свих ослободилачких ратова, ту где се сливају у ивањску равницу све брдске стазе и путеве из свих насеља испод Јадовника, где је проходао и направио први животни корак дека **Недељко - Олга** на једној бакарној плочици оставља траг свог биолошког постојања. А сахрањена је на Новом гробљу у Београду у очеу гробницу само у присуству свештенника и своје најуже породице.

Милорад Веруовић

Инж. арх. **Олга Дивац**

КУЛТУРНИ МОЗАИК ПРИЈЕПОЉА

СМИСАО САВИНОГ СЛОВА

Пише: проф. др Чедомир М. Лучић

Тајанствену величанственост Пријепоља онедавно украшавају и два монумента посвећена Светитељу Сави. Први је, бијела мермерна скулптура (рад Миодрага Живковића) са флуидним ореолом као простором који испуњавају даноноћне сунчано-звездане зраке (повезујући овоземност и небесност у складну богољудску хармонију). Као по некој надземној промисли, постављен је на блиставом платоу пред Домом културе да и том симболичком подстиче и спаја просветитељство са погледима ка Богу и светости.

Други, бронзани барелеф (аутора Дринке Радовановић) лоциран је покрај ријеке, да уз њен шум и незаборав претаче вјечну поуку угравирану у четрнаест ријечи од шездесет и једног слова која изражавају осмовјековну универзалну мисао Светог Саве свим Србима на памћење.

**„МИ СМО СУДБИНОМ ПРЕДОДРЕЂЕНИ
ДА БУДЕМО ИСТОК НА ЗАПАДУ И
ЗАПАД НА ИСТОКУ”**

рече Светитељ прије 8 столећа.

Зар се тих пар ријечи, садржаних у сазвежђу од шездесетак слова, није преточило у све што је до данас (умовањем благословени крстољубиви поклоник оца, сина и духа светог) Србин икад о себи могао утврдити. И како год ми (обични овоземни смртници) расуђивали, ова богоумна мисао налази обраложење.

У географском смислу гледано, наше србобалканске горе чине два свјетлосна, геоморфолошка и климатска размеђа. Са наших висова сунчани зраци Западу зору најављују и његовим „чистијем млијеком” га нападају. Али и иза наших српских планина се губе те

Истоку западна помрчина долази.

И као што је овдје сунчана граница двије планетарне орографије тако се протеже и појас између словенског (оличеног у Српству као најистуренијој стражи) и осталих разноврсних сублимата народа. Зато је овуда и разделница између Христових православних изабраника (који осташе на његовим изворним учењима) и католичко-протестантских и других вјеротумача, који ријечи Божије преиначују и у склад са сопственим интересима доводе.

Ове исте горе сионске (у којима Српство бразду живота заора) бедом су и спона два човјечанска табора што се преко нас поздрављају, али још више гложе и сукобљавају. Тако је од настанка Свијета, а изгледа ће бити и до његовог нестанка или коначног спасења ако је и то Свевишњи предвидио.

Зар се је онда чудити што та узвишена мисао има тако универзални смисао? Управо и она је надвремена као и источник из којег је истекла.

ГРАНИЦА ДВА СВИЈЕТА

Оставимо предхришћанско доба, луталачке хорде или грчко-римску епоху. Не идимо даље од времена кад је млади родољубник и у свјерременост загладени Растко васељенску дугу као границу два свијета угледао. Појавила се она из продора западних развласника са германским самодржијем Фридрихом Барбаросом, који је овуда према Истоку журио.

У циљу српског спасења од немани Младић састави уговор, отац Немања потписа, а и неписмени Германин претом овјери те кроз његову земљу прође.

„Чувај се вода!” довикну му божји промисленик Растко при одласку.

Овај то не разумје. На путу се утопи, а стоиљадна распојасана дружина се распучи и пропаде.

Потврдише се у младом предвидитељу пророчке моћи. Угледа земљоделну дугу са почетним словом свога духовног имена и имена народа својега.

То вишебојно сунчано слово „С” извијало се Небом и кад су спаљиване његове целебне мошти, као опомена Синановим осоицима и поуздање његовом роду. Из таквог, дугом извијеног, ореола свјетлуцаху ријечи: „Срби”, „Слога”, „Самопоуздање”, „Спас”. Уствари, Небесима се пресијавао крст над Српством са вјечном поруком: „Само слога Србина спасава”. Па и тај васељенски симбол означавао је Српству надземни Јерусалим и предсказивао вјечни граничник материјализованог Запада и духовног Истока. Тиме је ванвремени читач свјетова и вјекова (кроз пар ријечи) поручио и шта нам је чинити да би опстали и као народ и као богоугодници.

Следствено томе је и богољубни епископ Николај Велимировић извео поруку: „Сложили се, божили се и множили се!”

А да ли се и колико Савин род тога држао сви знамо и није потребно понављати. Могли би се и кроз мало измијењене Јакшићеве ријечи запитати: „Јесмо ли Срби, јесмо ли браћа, јесмо ли Немањин сој?”

КУЋА НА СВЈЕТСКОМ РАСКРШЋУ

И гдје смо данас? - Кућа на истом свјетском раскршћу. Планине исте...! И Сунце ко-

је се преко нас у луче растаче. Потрошно раскошници а духом инокосници. Слоге нам је вазда фалило а у овом вакту је најпотребнија.

„Крст носити нама је суђено”, али се и сложено чувати расколи и „зла домаћег”, како Његош рече. Тиме ћемо макар дијелом амортизовати све недобронамјерне насртаје и наплавине са било чије стране. При свему на упозорење светитеља и просветитеља нашег не смијемо заборавити: - Исток смо на Западу и Запад на Истоку! -

Ту смо и по његовом аманету једино свији на своме. Ту она звездана слова најјасније читамо. Ту се над нама душе прадједовске разигравају. Ту на гробља наших предака Савине луче падају. Ту и птице мироноснице пјевају. Ту је центар од којег се све почиње и гдје се све завршава. Ту је светосавски граничник који се не помјера.

Дај Боже да се Запад надоји миродушјем наших светитеља и зломисао у разум претвори; да похоту за српским добрима и Истоком потисне, а да Исток у сунчаним заласцима иза ових гора облије руменило.

Питомо Пријепоље као духовно сабориште Српства, познато рашко средиште и вјековно пребивалиште богоугодника лозе Немањића, томе се радује.

У ту врху су и на барелефу Светитељевог монумента уткане незамјенљиве ријечи свјерменика Саве.

Можда никад као данас (у времену умља и безумља) не треба више размишљати о том вјечно непромијењеном смислу Савиног слова. На то нас подстичу прохујали вјекови, од времена Светитељевог земљохода.

Да смо се Светосавља чвршће држали били би сложнији и не би дозволили (или бар не у оноликој мери) зломисаонцима да тако бахато пролазе преко овог светог моста који се Српство зове. Пропали би нање српске крви и били европски народ први. А ни урагани овог столећа не би се тако пустошно обрушавали по нашим просторима.

Стога не скрећимо са вјечно узлазне стаје коју нам је Светитељ одредио. Све остало су странпутнице и сатанска обмана.

СА СВЕЧАНОСТИ ОТКРИВАЊА СПОМЕНИКА
ВОЈВОДИ ПЕТРУ БОЈОВИЋУ У НОВОЈ ВАРОШИ

ГОРОСТАС РОДОЉУБЉА

Поводом откривања споменика војводи Петру Бојовићу на Видовдан 28. јуна прошле године одржана је велика народна свечаност на градском тргу у Новој Вароши који носи славно војводино име.

Проф. др Ратко Марковић говори на свечаности

Свечаност је отворио Милован Главоњић, председник Скупштине општине Нова Варош, а бронзану статуу војводе Бојовића високу 2,70 метара, дело београдског вајара Миодрага Живковића, открио је проф. др Ратко Марковић, потпредседник владе Републике Србије.

- Споменик војводи Бојовићу биће један од оних правих које ново време и нови људи неће рушити, какав је случај са многим спомени-

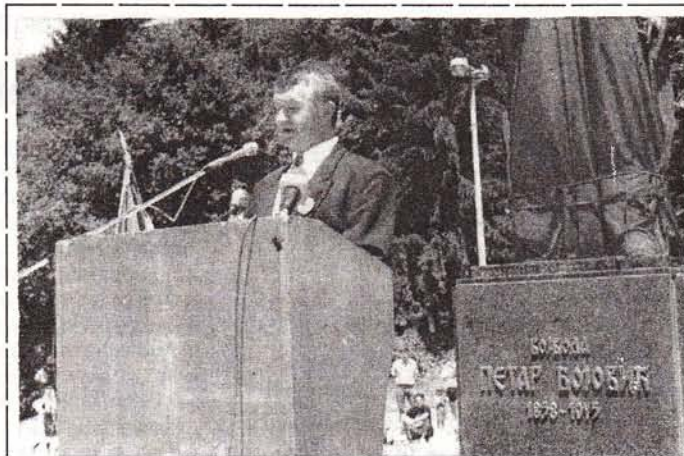
ВРЕМЕ ЈЕ МАЈСТОРСКО РЕШЕТО

Другог априла 1993. године, „Златарске новости“ су на другој страни уз објављивање урбанистичке скице Нове Вароши са тадашњим називима улица (испод које слови легенда: „Доказ кратке памети: без мере у одабирању личности и догађаја“ и крупним насловом: „ВОЈВОДА СМЕЊУЈЕ МАРШАЛА“?), поштенo информисале читаоце и овим поднасловима: „Векови су протутњели Новом Вароши, а од 44 улице, 37 их носи имена бораца, јединица и датума из НОБ-е“ и „Време је да се град подичи и именима националних бораца и културних радника“...

Откривањем скулптуре војводи Петру Бојовићу и општинском одлуком да главни градски трг понесе име војводе Бојовића уместо маршала Тита, да се главна улица назове Карађорђева, средња да носи име Светог Саве, да њихови продужаци добију имена кнезова Рашковића и Николе Тесле - то време је ваљано и коначно дошло у град под Златаром. Његовом доласку највише су допринели они објективни и креативни појединци који су се разумно и доследно залагали за нужне промене и разбијање окоштале, полувековне, идеолошке догме. Али су због тога они неправедно грблени и клеветани. Бискано је по њиховом родослову, пореклу, контролисана им је идејна „седиментација“ од трена њиховог рођења!

цима, јер су вредности које је честити војвода оличавао за сва времена и за све људе. У својој отаџбини и међу својим народом војвода Бојовић биће поштован и спомињан, биће неспорна народна величина, какав је био све и до сада док није имао споменик. Војвода Бојовић се није ни за живота гурао да уђе у историју, нити је он тај кога треба гурати у историју. Он је, заједно с још тројицом војних војвода које је имала Србија, стварао историју, у њу су га увела његова велика дела да из ње више, док је његове отаџбине и његова народа, никада не изађе.

Овим речима је, потпредседник Владе Србије проф. др Ратко Мар-

ВОЈНИК

У поздравном говору председник СО Нова Варош Милован Главоњић је истакао:

- Петар Бојовић је рођен у сиромашној сељачкој породици у сиромашном селу Мишевићи, општина Нова Варош, која је била изузетно неразвијена и сиромашна а уз то и под турском окупацијом. Било је то време које није дало мира, ни лагодног живота али и време које је захтевало и стрпљење и трпљење, и наду, и кретање и покретање читавих породица, и чојство и јунаштво, и борбу и племенитост, родољубље и патриотизам. Све је то, по неком правилу и природном закону, уграђено у личност и живот војводе Петра Бојовића. Њега живот и време и услови нису мазили јер за то није било времена и могућности. Ратови су долазили један за другим, све тежи и крвавији. Он се још као дете определио за војнички позив и био је и војник и официр и генерал и војвода али никада није желео и није хтео да се бави политиком...

ковић, започео говор на народној свечаности, откривајући споменик војводи Петру Бојовићу.

- Он је готово читав један људски век, пуних 46 година, провео у војној униформи, а од данас ће међу својим земљацима, у свом завичају, поносито стајати вечито одевен у војводску униформу са сабљом у руци. Тај изузетан родољуб, професионални војник првог реда и неизмерно честит и скроман човек, заслужио је да се вечно памти и спомиње чему треба да служе споменици и због чега се они тако зову.

ЈУНАК ИЗ ШЕСТ РАТОВА

Подсећајући на 87-годишњи животни пут војводе Петра Бојовића, рођеног 1858. године у селу Мишевићи, на Златару, Марковић је нагласио да је прошао све степенице војничке каријере и служио у три најважнија рода оружја: у пешадији, артиљерији и коњици. Био је учесник шест ратова: почев од српско-турског као тек пунолетни питомац, преко српско-бугарског рата од 1885. године и у три велика рата - два балканска и Првом светском, у којима је са својом Првом ар-

На величанственом народном збору присуствовало је преко 10.000 грађана

мијом на челу стекао непролазну славу војсковође и родољуба.

- Свој зенит војсковође Петар Бојовић достигао је командујући Првом армијом у солунској офанзиви 1918. Пробивши непријатељски фронт, Прва армија је освојила Дренску планину и Бабуњу, прешла Вардар код Велеса и освојила Овче поље и Куманово. Тиме је бугарској војсци и немачким трупама пресекала одступницу ка Кривој Паланци и Софији, присиливши њихове армије од преко сто хиљада људи на предају на отвореном пољу. За ове подвиге генерал Бојовић унапређен је у чин војводе.

Предузевши гоњење аустроугарских и немачких трупа из земље, Прва армија је за месец и по дана борби ослободила Србију, од Тимока до Дрине, укључујући и Београд, у који је ушла 1. новембра 1918., а затим ослободила Срем, Банат, Бачку, Славонију и знатан део Хрват-

Оркестар Војске Југославије

ске и Словеније, обезбеђујући тако северне границе будуће заједничке државе - рекао је проф. Марковић и истакао:

- Ово гоњење непријатеља из земље, које је Прва армија предузела после пробоја Солунског фронта, прешавши под борбом 800 километара за два месеца, војни стручњаци сврстали су у најуспешнија гоње-

ПИТАЊА ЧЕКАЈУ ОДГОВОРЕ

Отварајући научни скуп „Живот и дело војводе Петра Бојовића“ председник Скупштине општине Нова Варош Милован Главоњић је, између осталог, рекао:

- Остаје, драги научници, да данас на овом скупу, а и касније, дате одговор зашто је војвода **Петар Бојовић** био запостављен у односу на остале три војводе (**Путник**, **Мишић**, **Степановић**)? Зашто се аутор романа „Време смрти“ **Добрица Ћосић** негативно односи према Петру? Зашто држава у континуитету касни да обележи односно подигне споменик војводи Бојовићу? И уопште, да ли се у свести српског народа ови крајеви доживљавају као истински део Србије? Јер, још од кнеза **Милоша Обреновића** народ на овом подручју је био запостављен и остављен за неке друге прилике и времена? Зашто Европа упорно одбија да валоризује допринос српског народа њеној цивилизацији, слободи, демократији и независности већег броја држава на њеној територији? Шта се десило и зашто је тако трагичан крај уже породице Петра Бојовића?...

Потпуне одговоре на овај блок значајних питања очекујемо од наших еминентних историчара, као и од књижевник Добрице Ћосића.

ња непријатеља у историји ратова. Војвода Бојовић се тада исказао као изванредан стратег и велики коњаник. Ти успеси овенчали су славу војводу Бојовића као народног јунака и једног од највећих војсковођа које је српски народ имао.

ПОУКЕ И ПОРУКЕ

Говорећи крај споменика, на тргу који од пре две године носи војдино име, потпредседник Владе Србије је, повезујући претке и по-

Старе ратнике представљао је солунац Стојан Светозаревић

томке, подсетио на борбу и оно што су у аманет оставили наследницима.

- И данас, међу нама, морају бити живи циљеви и идеали за које се борио војвода Бојовић. Најважнији међу њима је очување државне целине Србије. Ма колико то звучало невероватно и данас, после толико година, има настојања да се у крају где је војвода рођен и српским крајевима које је ослобађао од Турака у балканским ратовима створи држава која не би била српска нити би припадала Србији. И то у данашње време, када смо сведочи настојања водећих земаља у свету да очувају сваки педаљ своје територије и да на сваки начин избегну замке и опасности сепаратизма у свом државном уређењу. Код нас један број националних мањина своја национална права схвата као право на стварање нове, од Србије независне националне државе.

- Никаквог повлачења граница у Србији неће бити. Србија је једна држава и једно неискључено земљиште - нагласио је Ратко Марковић, истичући да Србија никад неће пристати на захтеве националних мањина за промену државне територије.

- Било би крајње лицемерно да се једном горостасу родољубља, какав је био војвода Бојовић, данас у његовом завичају подиже споменик, а да се сутра у том истом његовом завичају или територијама које је ослободила његова Прва армија преговара о стварању некакве територијалне аутономије која би била друго име за, у односу на Србију, другу државу. Зато ми данас чином подизања и откривања овог ве-

Свечаност какву Нова Варош не памти

лепелног споменика честитом српском војводи, изражавамо, не само захвалност према његовом великом делу, него и завет нашој отаџбини и народу да ћемо очувати бар онолико Србије колико је било њено и за војдиног живота.

Драгољуб Гагрчић

ГНЕЗДО ЗНАМЕНИТЕ ФАМИЛИЈЕ

БОЈОВИЋИ ИЗ БОЈОВИЋА

Међу бројним гостима који су на Видовдан присуствовали откривању споменика војводи Петру Бојовићу у Новој Вароши налазила се и група од седамдесет Бојовића из истоименог села код Андријевце у Црној Гори где се родио војводин отац Перута.

Перута се родио у Бојовићима, засеоку Правошевина. И данас постоје зидине њихове куће. Ми вршимо припреме да се идуће године на Илиндан, 2. августа, окупимо у Бојовићима у којима данас има четрдесетак кућа. А Бојовића има и широм ове, али и оне претходне Југославије, па и у свијету - каже Марко Бојовић један од најстаријих из ове знамените фамилије.

Иначе, Бојовићи су са председником Скупштине општине Андријевица господином Владимиром Бакићем, дипломираним економистом на челу, веома задовољни и пријемом и указаним гостопримством од стране Нововарошана и њиховог љубазног председника општине Милована Главоњића који их је и позвао на ову велику свечаност - откривање споменика њиховом земљаку, војводи Петру Бојовићу.

Никола Бојић

ОБЈЕКТИВОМ ФОТОРЕПОРТЕРА

СЕРДАРОВ СПОМЕНИК

Прошлог лета, уз 80-годишњицу легендарне Мојковачке битке, у Мојковцу је подигнут монументални споменик сердар Јанку Вукотићу, славном команданту црногорске војске у ослободилачким и одбрамбеним ратовима наших народа с почетка овог века. Горостаса у бронзи открио је Момир Булатовић, председник Републике Црне Горе.

Тако је град на Тари, између Бјеласице и Сињајевине, ковница новца у мањој Србији, „исковао“ веома значајну будућу разгледницу и легитимацију своје историје и културе. Мојковац, цивилизацијски наследник оног чувеног средњовековног рударског Брскова који је у своје време био два пута већи од ондашњег Лондона.

М. В.

ИЗ ПИСМА ЈЕДНОГ ИСТОРИЧАРА

ИСПОВЕСТ ВОЈВОДИНЕ МАЈКЕ

Пре девет година на адресу Станимира-Цана Матијевића, тадашњег председника ОК ССРН Нове Вароши стигло је писмо из Горње Коњуше од историчара Милоша Каличанина, жењеног унука војводе Петра Бојовића. У писму Каличанин, позивајући се на

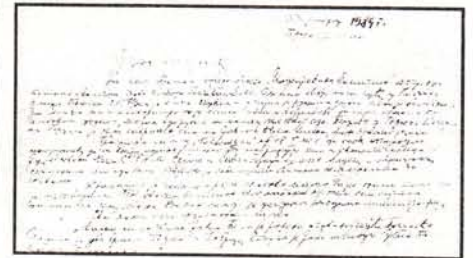
Историчар Милош Каличанин (први с десна) са најближим војводиним рођацима

„Вечерње новости“, подржава предлог, да се војводи у његовом завичају подигне споменик. Истовремено он обавештава Нову Варош да поседује свеску са стотину страница исписану казивањима Раде Бојовић, војводине мајке. И изражава спремност да ту свеску уступи писцима монографије о војводи Петру Бојовићу. Потом Каличанин издваја прегршт занимљивих фрагмената из поменуте свеске који сведоче о друштвеним приликама и личном животу мајке Раде у њеном времену:

- Мајка ми се звала Јевра. Била је рођена у чувеној кући Пешпића. Имала је два брата: Перка и Добрицу. Отац им је рано погинуо. Убио га Шабан-банда. Када сам напунила 15 година удала су ме. Годину дана пред моју удају бијасмо побрали конопљу, цнајку, и потписмо је у мочило. Тужна и претужна је била удаја моја. То није било удавање већ заробљавање. Почели су ме просити када сам имала петнаест 14 година. Такав је био обичај. Мене нису питали. Просио ме је девер Саво Бојовић, кнез сјеничке нахије за брата, а мог мужа Перуту. И дође време одведоше ме. Чинило ми се преко света. Младожењу нисам видела док се нисмо венчали, а то је било тек трећег дана. Цркве у селу није било. Сви црквени обреди вршени су по кућама а причест на гробљу. Дошнје је подигнута црква од дрвета, даншара. Венчали су нас у згради и никога се не сећам док ми девер није скинуо густ нео са лица и тада сам тек видела онога с ким сам се венчала, свога мужа, а и он мене, дете...

Однела сам у Нову Варош нешто масла, платна и сукна да продам. Још смо позајмили и имали смо укупно 150 гроша да Илију сина пошаљемо у Београд на школовање. Пешнице сам ишла до Београда најмање десет пута да обиђем децу која су служила и учила школу...

На годину дана пре него ће погинути кнез Михајло (1867), први четвртак после Бурђевдапа, пребегли смо у Србију у село Радаљево,

код Ивањице. Према Јавору на Буковику дочекао нас је добар Србин Славко Радојковић...

Пред крај свог живота научила сам да читам. Научио ме Петар. Ја сам мислила не може старо чељаде да научи читати и када ми Перо рече: „хајде да те научим читати“, зачудила сам се. Написа ми азбуку и поче је приказивати. Тако ја мало по мало научих читати. Највише сам читала Јеванђеље. Нека Вуку Караџићу бог да царство небеско када је Јеванђеље превео на наш језик... Измолила сам од попа из Радијевића, један стари псалтир и неке пјесмарице, буквар. Те су ми књиге донели Спакићи. Од њих су ми деца научила прво српцање. Увече сам ја са њима радила поред свеће. Кад сам видела да читају без замуцкивања, била сам задовољна, па се ишло даље. Деца ме слушала као да сам ја то све знала... Најстарији син Илија био је неко време учитељ у Новој Вароши...

Каличаниново писмо, датирано 23. јануара 1989. године, умало да буде загубљено, јер се већ сутрадан у Новој Вароши оно нашло на „споредном колосеку“. Управо, Матијевић је са тадашњим општинским руковођством поднео оставку на ту дужност, завршени таласом „антибирокуратске револуције“ у Србији и Црној Гори.

Приредио: М. Веруовић

НЕСЛОГА НАЈВЕЋА СРПСКА НЕСРЕЋА

Пише: Љубомир Шуљагић

Безброј пута до сада били смо, као народ, на раскршћу, својом или туђом кривицом. Безброј пута путеви наши били су затрављени или у магли изгубљени, најчешће нашем кривицом. Зато, када смо хтели да путеве поново нађемо и на њих се вратимо бивало нам је све теже. А не може се рећи да пута није било, да путокази нису постојали.

Они су били означени, али ми њима нисмо хтели, верујући наивно да постоје и они пречице, а да су они заобилазни сигурнији. Тај пут, једини сигуран и који води право до циља, био је и остао Савин пут постављен и прокопан још онда када смо се одређивали као народ, када смо дефинисали своју државу и веру. Зато би нам морало бити лакше и безболније да кроз ових осам векова идемо брже, сигурније, јер пут постоји, циљ постоји. Али као што рекох, није увек бивало тако.

Једном се родио Сава, шест векова после њега Вук. Велико је то богатство за један народ, довољно и за историју и за будућност. Само Сава „урадио је више за Србију и српски народ него сви претходни и потоњи Срби заједно“ каже Мнотраг Ђукић. Чак и онда када смо изгубили државу, остао је дух светосавља, остала су знамења Немањића: цркве и манастири, иконе и фреске, књиге и закони, вера и име. Остало је толико да ни пет векова ропства није могло да нањс обезвреди, стопи и затре. Зар још нисмо свесни да само томе захваљујући постојимо као народ, да српско име није нестало као хазарско.

Где смо данас? Куда даље? Много је дилема, мало избора! Поново смо изгубљени у беспућу, стојимо и чекамо, са истим питањима се суочавамо са којима смо и почињали. И самоуки се научише и они који су обезглављени тумарали нађоше мало-помало пут, а ми заборависмо и оно што смо знали и ето нас опет на почетку. А имали смо учитеља, бољег него други, који нас научи како се држава води, како књиге пишу, како у вери опстаје, како закони поштују, браћа воле, светлост у кућу пушта, бразда оре. Знао је наш учитељ шта ми не знамо и свему том нас научио. Његов прометејски дух отимао је и од цара и од вука и давао нама. Тако смо постали народ, тако смо ушли у историју.

Али, опет кажем: поново смо изгубљени у беспућу, стојимо и чекамо са истим питањима са којима смо и почињали. Опет су браћа закрвљена, опет смо огрезли у безверју, држава нам је у посрнућу а закони силом погажени. Сава је био светски путник, свет је обишао да би га видео и оно добро и светло пренео своје роду а његово име уткао увелику породицу народа, био је како је то речено исток и запад, сакупљајући као пчела оно што је највредније и од истока и од запада. Зато смо и били оно што смо били. А сада ево изопштени и од истока и од запада, опет на почетку, стојимо и чекамо.

Пут нам је опет један и једини, њему се морамо вратити, њиме поћи. Кад год смо њиме ишли циљу смо безбедно стизали, кад год смо пречицом или заобилазно хтели, залутали смо. Они који су веровали или верују да све са њима почиње презирали су друге, нарочито паметније од себе. А ја вас питам, браћо моја, може ли се данас, после осам векова, приговорити иједној речи Савиној, иједној молитви, слову или закону? Не може, јер он је био и љубав и светлост, реч и слово, правда и разум, помирење и праштање, вера и нада, држава и црква. Све! На нама је само да будемо достојни таквог претка и следимо га на путу на коме нема посрнућа.

Од много тога што не научисмо, **наша неслога највећа нам је несрећа**. Поново смо, по ко зна који пут, подељени, закрвљени на неке нове „четнике“ и „партизане“, „издајнике“ и „родољубе“, присталице истока или запада, ове или оне идеологије! Гледају се очи у очи преко штитова и нишана очеви и деца, брат са братом, Србин са Србином. Немамо сада једнога Саву да измири браћу, да речју победи силу, да иако најмлађи саветује старије. То проклетство српске неслоге сами знамо и осећамо, пословично га уобличавамо и скоро навикавамо на њега као на судбину, носећи га и предајући своје потомству. Наши душмани су нам ваљда и смислили ругалицу: „**Не дај боже, да се Срби сложе!**“, а ми прогоњени том мором вековима вапимо: „**Само слога Србина спасава!**“, призивајући нашег светог оца и учитеља: „**Да живимо сви у слози, Свети Саво ти помози!**“

Немамо данас Саву, али свуда око нас живи његов дух, посејан са врачарским пепелом по свим водама, путевима и врховима! Пијући воду са Савиних извора, идући Савиним путевима и пењући се на Савине врхове, пребољећемо све бољке, стићи циљу и далеко видети!

са врх пера

ШТА БАСАРАЈУ БАСАРЕ?

Прошле јесени у организацији пријеполског Музеја овде је одржано књижевно вече Светислава Басаре на коме је ова препотентна, „модерна“ српска писарица, гурајући се ерски и на силу бога у сам врх српске литературе са неке чудне олимпијске висине бестидно ниподаштвала чак и оца наше националне културе Вука Караџића. Басара је у себи својственом „басарању“ познат по томе што омаловажава и највеће српске књижевне ствараоце и ауторитете као што су Иво Андрић, Милош Црњански, Добрица Ћосић...

Водитељ те пријеполске књижевне „басаријаде“ био је Самир Садиковић. Потом је у општинској новиници „Полимљу“ објављен плахо кабаст и индикативан рекламерски интервју са Басаром у коме новинарка Индира

Хаџагић, обраћајући се писцу, подсећа:

- Има једна реченица у „Уклетој земљи“ у којој Ви кажете да су писци историјских романа директно криви за рат. Читајући Ваше књиге, а ако прихватите да Вас сврстам у нихилисте, имам утисак да констатујете свет око себе али сте беспомоћни, посебно ако кажете да је „патња неизбежна и да је она једини пут изласка из брлога који смо сами себи створили“...

- Ја не сматрам да писци историјских романа производе историјско зло, али писци лоших историјских романа производе историјско зло у том смислу што је тај један хибридни жанр који је код нас створен посебно после другог светског рата, створио некакве „романсиране митологије“ које су у одређеним интервалима

пуштане у јавност. На основу такве ствара се круг псеудоинтелектуалаца, псеудо-националиста који су без увида у једну озбиљну историју која није тако благоглавољива, нити пармантна као те фељтонистичке жврљотине. Тако је створен један круг „полуинтелегената“ који су у сваком друштву најопаснији... „басара“ и даље Басара у свом жаргону.

Реаговања потиштене и увређене здраворезонске књижевне публике на овакав организован плес уображених величина и на овакве изливе духа провинције је логичан: тешко нама када у овом злом времену за српски народ о српској култури и литератури овако с предумишљајем и јавно басарају, тамбурају и „брложе“ овакви самодопадљиви и самозвани „интелигентни“!

СА СТРАНИЦА ЧАСОПИСА „ЛУЧА“ У ИЗДАЊУ
СРПСКОГ КУЛТУРНОГ ЦЕНТРА „СВЕТИ САВА“ ИЗ СУБОТИЦЕ

МИ ИПАК ПЕСМУ ПЛЕТЕМО

(Зашто испадосмо из сопствене цивилизације?)

Пише: проф. др Драган Недељковић

Представљајући своју нову књигу „Издајека - светлост“, уствари своје мемоаре, наш угледни савремени мислилац др Драган Недељковић каже:

- Свет у коме ми живимо постао је грозан и мало је наде да ће за нас Србе у догледно време бити мање ужаса. Многе битне вредности су срозане, скоро све норме поремећене, нигде ослоња за нашу наду, али како још имамо вере и љубави, морамо им придружити трећу чланицу тог неопходног нам светог тројства - наду. У једном древном српском запису прочитао сам стих, из другог неког смутног времена, који ме прожима, крепи, надахњује:

- Колико је у моћи - ми ипак песму плетемо!

Од којег плетива - битно је питање. И старог и новог - неизбежан је одговор. И од вечитог. Шта је то вечито? - да одмах кажемо. „Љубав која све превасходи“, она о којој говори апостол Павле у Посланици Корићанима, а понавља наш Деспот Стефан Високи, син Лазарев, у најочајније доба, после Косовске битке, у своме „Слову љубве“...

НАЈВЕЋИ ВРАГ ЈЕ СРБИН СЕБИ САМ

Није случајно удар непријатеља, наших Каина, наших Вавилоња и Персијанаца, наших Хуна и Татара, био усмерен на источника наше духовности, свести, традиције. Но и то, не би био ненадокнадив губитак да нас није задесио најтежи пораз, пораз унутрашњи, онај од нас самих. Сад кад збирамо узроке и последице, пред судом наше историје, кривљи од непријатеља јесмо ми сами. Зато песник и каже: „Највећи враг је Србин себи сам!“

Огромна је наша одговорност за све што нам се дешавало и дешава, гротескна је била наша наивност, голема је наша глупост. Наша историја, и прошла и садашња, представља низ пораза наше памети, а тријумфа наших наивности и глупости, чији су и узроци и последице слаб морал, танка култура, бедна свест, оскудна или непостојећа самосвест. Покадштво бисмо се, из ината, придигли и из ината заблистали, али инат је кратка века, попут светлости муње иза чијега блеска је тама још гушћа, још непрозирнија...

Ми још као да нисмо довољно свесни колико смо опљачкани материјално, а још много више културно, духовно и морално. Тој плачки су социјализам и његова школа додали и плачку свести, брисање сећања, рушење обичаја, уништавање свеколике поезије живота и наметање неких туђих навика. Заборавили смо литургије, тропаре својих слава, родољубиве химне српских земаља, одрекли се обичаја који су били наша обележја, светионици и украси нашег живота. Прихватили смо, баш као да смо пуки сиромаси духом, неће туђе светковине. Какве везе има наша историја са 8. мартом који ми и даље слаavimo? Неког далеког 8. марта збило се нешто у Чикагу што је сад у Америци увелико заборављено, али ми то на велика звона слаavimo, бацајући у заборав лепе традиционалне обичаје као материце, очеви, деци. Да бисмо доследно остали у свету гротеске, ми још прослављамо и 29. новембар, Дан настанка непостојеће државе, која нам је дошла главе...

Али није реч само о националној свести која је залога опстанка. Реч је пре свега о моралу, о систему вредности, у које су се уклапали и над којима су бдели наши преци. Реч је о култу рада, о стварању уопште и посебно о рађању потомства. Знано се кад је чему време, шта су дужности а шта су права, шта ваља, а шта не ваља, шта се сме а шта се не сме, шта је добро а шта је лоше, шта је лепо а шта је ружно, шта је порок а шта врлина. То данас више није јасно јер је све поремећено, а нема ни духовних, ни моралних, ни културних, ни политичких сила да поврате ред, да обасјају пут, да утврде и заштите вредности. Затекли смо се изгубљени на беспућу, сами у свету, јер испали смо из сопствене цивилизације, а тиме и из европске, битно или хришћанске или хуманистичке, и докле год се не повратимо себи, а тиме и Европи, нећемо наћи места под сунцем.

ШКОЛА БЕЗ БУСОЛЕ

О томе се у нас мало размишља па се ништа не чини. Породица нам је у расулу, млади, и на селу, ноћу се забављају, а дању спавају, нема више раноранилаца који по две среће грабе, него се устаје из постеље у сате кад је Косовска битка већ увелико била завршена, школа је и даље без бусоле, политика без морала и без визије, држава налик пијаној лађи, а на јако узбурканој пучини савремене историје. Све би то могло бити другачије, мање трагично, чак и добро, кад бисмо удружили наше памети, савести, љубави, добре воље, кад бисмо имали пречишћене појмове и ваљане далековиде вође. Знано је одакле почињу преображај и препород: од школе и од породице, и - свако од себе! Јер, докле год се не окренемо себи - нећемо наћи излаз са стране пута која може бити и наша смрт. Јер, и народи су смртни.

Нешто од тих црних размишљања, али и од спасоносне светлости, ушло је у ове мемоаре, као и друге моје књиге, објављене ових месеци и година.

- Удар нађе искру у камену, без њега би у кам очајала - па иако знам докле смо доведени, јер јасно ми је да смо додирнули дно, верујем у светлост - она неће утрнути, она ће обасјати пут!

- Верујем у светлост! - то може да личи на празно снатрење, маштање у магли, али то није тако ако светлост носимо у себи, није тако ако знамо да се све и победе и поразима добијају, пре свега и после свега, у духу. Само морамо у сваком трену знати да онај који хоће да другима обасјава пут сам мора бити светлост. И биће ако усвоји филозофију из најтежих дана наше историје:

- Колико је у моћи ми ипак песму плетемо! - али уз стално присутну веру: да љубав све превасходи! - закључује др Драган Недељковић.

За измирење свих Срба!

УМЕТНИЧКИ ХОД АКАДЕМСКОГ
СЛИКАРА ТОМЕ ПЕТРОВИЋА

ХИЛАНДАР

КРОЗ

ВЕКОВЕ

У осврту на богати сликарско-графички опус **Томе Петровића** битно је истаћи његово понирање у суштину и пределе људског постојања, у судбину и смисао нашег живљења. У трагању за смислом и исходиштем, а доследан сопственој мисији, тридесет пет година његовог трагања је резултовало неколиким тематским циклусима... Циклус посвећен Хиландару насловљен као „Хиландар кроз векове: 1198-1998.“, настао по повратку из Хиландара 1990. године, несумњиво је најзначајнији тематски и стваралачки подухват у целокупном уметничком прегнућу сликара Томе Петровића. Он преко овог циклуса истиче и афирмише духовно стабло српског народа. Наизглед све необично: времена давна а ликови препознатљи-

ви! Откуда то? За велики број средњовековних хиландарских игумана за које не постоје ликовни предлозици Петровић је користио ликовне оновремених архијереја Српске православне цркве. Тако је патријарх **Павле** „подарио“ свој лик игуману **Сави** из 1380. године, у личности митрополита загребачко-љубљанског **Јована** васпостављен је лик хиландарског игумана **Гаврила** из 1702. године, а у лику владике шабачко-ваљевског **Лаврентија** оживљено је сећање на игумана **Дамјана** из 1348. године, из времена цара Душана. Међутим, сви су они по свом источноправославном исходишту Хиландарци!

Овај Петровићев саборник са 101 пергаментом и 96 ликовна хиландарских игумана је уствари илустрована повест манастира Хи-

ландара. Као Библија у сликама или филмска трака нижу се хиландарски игумани од **Методија**, игумана из времена Немање, па до игумана **Мојсија**, нашег савременика.

Снагом духа хиландарске просвећености Тома Петровић бележи време које траје већ осам векова. Он се одужио манастиру Хиландару, српској духовној традицији и свом српском роду. Васпоставио је и отргао из заборава личности које су своје животе подредиле узвишеним циљевима. Хиландар, српски манастир, духовно и културно исходиште српског народа био им је и дом и вечно почивалиште. У хиландарски дигтих уносе се нова имена игумана - истиче у суботичкој „Лучи“ мр Слободан Милеуснић, управник Музеја СЦЦ.

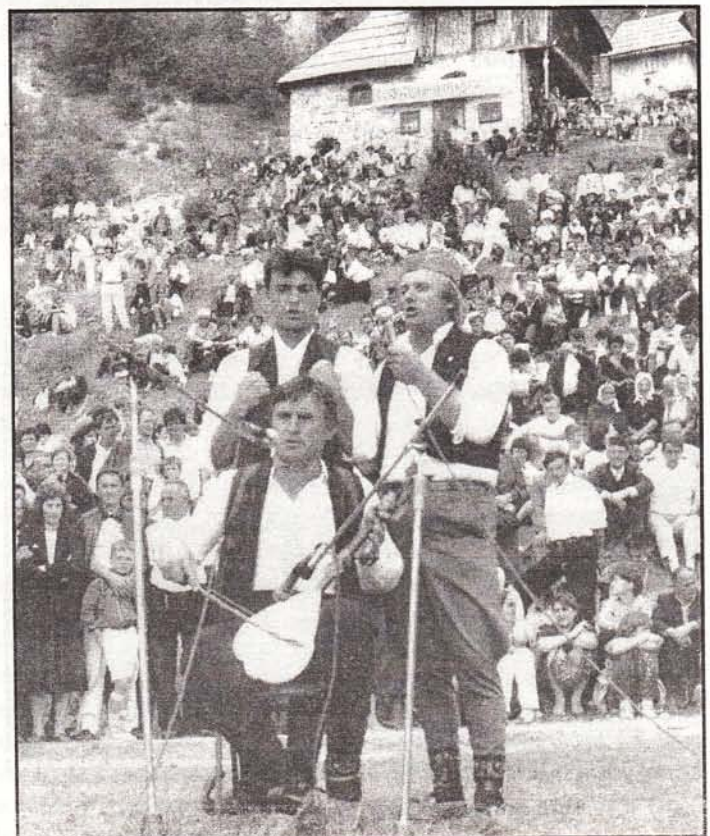
ДЕЦЕНИЈА КУЛТУРНЕ СМОТРЕ ИЗВОРНОГ НАРОДНОГ
СТВАРАЛАШТВА

СОПОТНИЧКИ ИЗВОРИ

Уз јубилеј „ДВА ВЕКА ВУКА“, када је Србија обележила 200-годишњицу рођења **Вука Караџића**, у пријеполском селу Сопотници под Јадовником, настала је 1987. године популарна културна смотра изворног народног стваралаштва „Сопотнички извори“. У природном амбијенту раскошних врела и водопада, древних воденица и ваљарица, извођене су изворне народне игре и песме и друге духовне умотворине. Смотру је често пратило и по дест хиљада гледалаца. И то је текло до 1991. године када је распадом брионске Југославије наступио грађански рат...

Ову својеврсну народну светковину и душевну рекреацију, као спој забаве, културе и туризма, неопходно је обновити ове године. Јер, „песма нас је одржала, њојзи хвала“ - како је написао бесмртни чика **Јова Змај**.

Снимио: Драгиша Новосел

ДУХОВНО ЈЕДИНСТВО СРПСКОГ НАРОДА

ПРАВОСЛАВЉЕ И ЦРКВА

Пише: Владимир-Велмар Јанковић

Од 13. и 14. века већ је међу Србима, и у Србима коначно победило хришћанство. По пореклу боје византијско, источно, балканско хришћанство живело је кроз српског сељака без златног сјаја Цариграда и дуго после пропасти краљевске државе. Увек интимно присутно, у свима изразима народног живљења, макар као тињање светлости у мрачном добу турском, оно је непрестано налазило самообновну моћ и занављало душевно свога човека. Медитативно и мистично у духовника, зрочно и природно у обичног човека, то православље прожело је као највише духовно начело целог српског човека. Аскетично, монашко, пуно духа самоодрицања, оно је било широка народна вера а не привилегија цркве и одабраних. Њено ширење није било подржавано никаквим ломачама ни мисионарством спаса, али је ипак баш она помогла да се у српском човеку настани неисказана дубока снага страдања и надахне смисао његове борбе, која није била ни нада, ни утеха, која није вапила на небо у очајању, но само опредељивала српског човека за оно што је представљало његов мушки подношени и живљи живот. Била је то историја духа где је прегарање било тако рећи искључиви облик живота, али никад негација живота. Дух православља је оспособио српског човека на патњу која није водила смрти, на велико ништење себичности које није било самоуништење. То су били страшни степени самодисциплине, али то је била и традиција која је надокнадила сва остала модерна искуства европског човека.

УВЕК СА НАРОДОМ

Православље српско није очувала у народу високо изграђена црквена хијерархија, ни световне материјалне моћи те хијерархије, оно се није одржало помоћу смишљене, методске, зналачке пропаганде, била је то зачудо трпелива и неагресивна вера, понекад фанатична али само изнутра, у унутрашњем сагоревању, уз сву ту своју ненаметљивост она је ипак срасла са душевношћу српског човека толико да без њега она, и без ње он, не би постојали. Можда је, нарочито пред сами 19. век, неким изгледало као да се то православље гаси или да се заправо одржава кроз извесне обичаје који личе на паганске. То је тако могло изгледати смао онда кад се и сама животна отпорна снага српског сељака гасила. Било је заиста времена кад су цркве сасвим опустеле да револуција није успела, нестало би и српског православља, но само тако да и Србина нестане. Али докле је у историји био жив и свој, било је увек с њим, кад јаче и потребније, кад слабије и заборављено у свакодневици, то православље светосав-

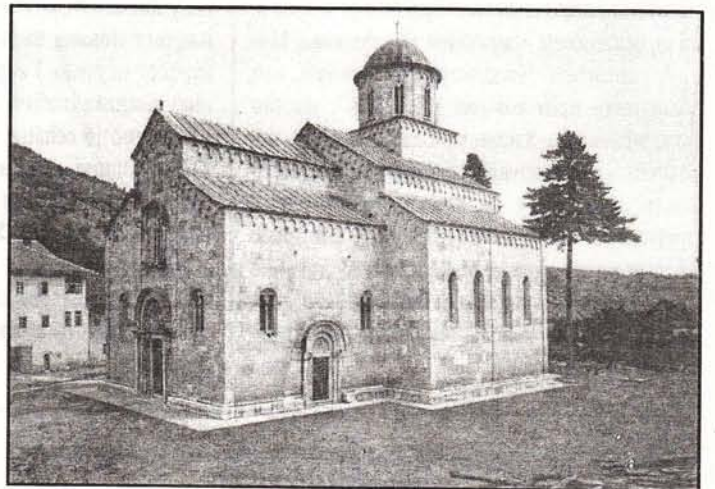
Манастир „Пећка патријаршија”, XII - XIV век

Факсимил заглаља „Расције” из Вршца из које преносимо овај прилог

ске цркве, не помогнута богзна колико црквеним обредима, црквеним дужностима и догматским ширењем, али прожето живо хришћанским моралом који је био веза за српску патњу и српско животно искуство.

И какво је било то православље таква је била и светосавска црква: верна свагда народу... Увек с народом, никада изван њега, никад над њим, она је кроз манастирско и задужбинско саборовање подизала дух који је кроз обичај славске, заветинске, мобе, обичаје, крштења и упока, живео исто толико у задружно-породичној сељачкој кући, пле-

Манастир Дечани, XIV век

менској, жупској и кнежинској заједници, колико и кроз остало поштовање веза кумства, побратимства, крвне и сродничке везе, везе човека и човека...

КОЛЕКТИВНА ДУША СРБА

- Колективна душа српског народа створила је нарочиту православну цркву, сасвим друкчију од католичке у многоме различну и од осталих православних цркава, саздала је цркву Светог Саве, српску цркву, цркву народне душе, свој велики орган и своју моћну заштиту у свима царствима и под свим приликама - писао је велики Јован Цвијић.

Државноправна либералност турског режима омогућила је у начелу, макар и без доследности у пракси, црквену „аутономију” светосавске цркве и ова се грчевито подухватила да кроз ту аутономију и борбу за патријаршију сачува цркву народу, и народ цркви, а с тим да колико толико делује и просветно и културно, и у један мах заиста успева да у патријаршији уједини цео српски народ, што држава до тада никада није могла. Светосавска црква и православна духовност нису никад биле у сукобу ни с народним тежњама ни са српском државном идејом, кад није било државе, црква је носила и преносила и синонимност државе. Та црква никад није, у посленамањихком времену, имала од народа одвојени, привилегисани или феудално-аристократски карактер, као што није имала нарочитих заступника

Христових на земљи из чијих руку се сливао благослов и искупљење греха по преимућству онога који је ближе Христу, а Христос је кроз ту цркву био једнако близак и последњем вернику и првом слуги. Иако је дошло кроз Византију и од ње узело много духа, српско православље светосавске цркве није се никада, ни у немањинској држави - где је црква ипак била властелска, успело (или пало) до цезаропапизма или теократског карактера ма које врсте. А Турци су после пресекали и саму ту помисао, „помогли“ да црква постане и остане народна.

Дубоко је црква деловала својим православљем, а много се укотвила у цивилизни живот народа и својом присном везом кроз право. Немања је прекинуо са латинским и богумилским правцем, решио се коначно за православље и Византију. Свети Сава је увео правни ред Византије у своју цркву и појачао Немањино опредељење целом структуром хијерархијском и догматско-правном. По византијском схватању владар је дужан да се у првом реду и у пракси и у законодавству држи прописа Светог писма, а ван тога и осталих правних прописа. У српски народ ушли су закони преко црквених закона и то како црквени тако и грађански прописи.

- Очеvidно је како су закони, грађански исто тако и црквени, сматрани као саставни део вере и њених уредаба - истиче Стојан Новаковић.

Служећи се својом аутономијом под Турцима, настављајући и у праву свој присни однос према народу, светосавска црква је утицала непосредно на многе правне грађанске односе кроз црквено суђење и путем установе изборног суда, при чему јој као основа служе Синтагма Властарева и Душанов закон. Ово се право (поред остатака обичајног словенског) сачувало кроз калуђерске преписе законодавства, живо употребљавано у кнежини све до Устанка, па и до самог увођења грађанског законика у Србији (прота Матија се служио Крмчијом). Раванички препис Душановог законодавства сведочи о томе да је традиција византијског права ухватила дубок корен у српској цркви и да та црква тежи да од зборника византијског права и од Душановог законика направи један нови зборник прилагођен приликама 17. века (Соловљев). Та збирка је имала задаћу да послужи народним и изборним судовима као правничка збирка. Чувајући неке одредбе које нису одговарале приликама, показивала је та збирка тенденцију да „врши и политичку улогу, да оживи у доба турског робовања успомене на сјај Душановог царства, традицију хришћанског законодавства и православно-српске културе”.

ЧАСНИ КРСТ ЗНАК СОПСТВЕНЕ ПАТЊЕ

Пред 19. век изашло је српство са одржаним православљем и живом црквом.

Задужбине су биле ту:

ПРАЗНИК

*У огњу јутра врхови се жаре,
Ко у бехару густа стабла нека,
У празничноме руху народ чека
Пред капијама Грачанице старе.*

*И радовањем безброј срца врели
Јекнуше звона и с олтарске плоче
Свештени отац литургију поче
И мирисима тамјана храм прели.*

*Скрстом, гологлав народ у храм ступа,
И свака душа у ђјају се купа
И Богу лети напојање данас.*

*И звона звоне, љуљају се сама,
Пјевају двери... На домаку храма
Погнуте главе пролази Арбанас.*

Алекса Шантић

Манастир Грачаница

„Да ви знате наше манастире,
наших славних цара задужбине...”

Поред оних које помиње народна песма, поред Ђурђевих Стубова, Грачанице, Хиљандара, Милешеве, Жиче, Сопотана, Дечана, Раче, Раванице, Ресаве, Љубостиње, итд. још многи мањи и већи, попаљени, порушени, опустошени или очувани, упркос свему, остали су градови српске народности, а свештеници „гарнизони тих градова, у много и много прилика заборављена мртва стража у каквој гудури или на врху каквог крша”. Неучени, ни пустињаци ни ужитници спремни исто толико да гину као и сељаци, они нису бранили никакве посебне интересе сталежа и редова, те је зато било природно или да живе с народом или да умру с њим. У једнаком су ставу били и према задужбинама и према Турцима као и сви остали, једнаком духовном ставу који је био плод једног православног трпљења и једног народног и човечијег страдања. Тај свештеник је остао с народом и 1804. године и гинуо с њим, био предводник, српски човек није имао зашто да гони свештеника као човек из француске револуције, ни да премеће кости калуђера као овај из шпанске. Никакве феудалне и властодржачке атаклизме није представљао српски свештеник. Његов однос духовног и физичког предводника био је у основи нешто дубоко друго.

Српски народни покрет није се испречио између Бога и човека као толике друге револуције. Србин је са собом, неодвојиво и иманентно, понео свуда и свога бога. Не као заставу. Часни крст није био знак хришћанског крсташа који за Христа иде на неверника, него знак сопствене патње која је пошла ка свом искупљењу. И, ако је патња Србинова заслужила крај, онда је и трпљењу хришћана у њему имао да буде крај. Сједињен је био у православљу српском и косово-осветни мит и крстопобедни завет, и то не кроз силу државе и њене организације, него као унутрашња снага човека који је дозрео за слободу.

Вера и народ, црква и држава нису биле једно другом средство, ни подвлашћена ни наметнута сила, но једна јединствена заједница - истиче се на страницама „Расције” из Вршца.